

تحلیل و بررسی رهنمودهای امام عصر (ع) به علی بن مهزیار در دیدار با ایشان

زهرا زارعی^۱

چکیده

علی ابن مهزیار اهوازی 19 بار به قصد زیارت مولا صاحب الزمان (ع) به حج بیت الله مشرف شده بود اما توفیق دیدار نصیبش نشده بود.

تا اینکه در خواب وعده وصال داده می شود و در سفر بیستم، لطف خدا شامل حالش می شود و حضرت را ملاقات می نماید.

در این دیدار حضرت موانع توفیق حضور مومنان را به علی بن مهزیار می فرماید: "شما امواتان را زیاد کردید، بر مومنان ضعیف کبر و بزرگی نمودید و قطع رحم کردید."

در این مقاله به بررسی گلابه های حضرت از مومنان پرداخته شده است. امید است با تبیین این موارد، در جهت فراهم آوردن شرایط دیدار و به تبع آن فراهم شدن شرایط ظهور سعی ای جمعی رقم زده شود.

کلید واژه

علی ابن مهزیار، دیدار در حج، زیاد کردن اموال، کبر بر مومنان، قطع رحم.

مقدمه

شیخ الطائفه (ره) در کتاب «غیبت» روایت تشریف علی ابن مهزیار اهوازی را خدمت امام زمان (عج) را چنین بیان می نمایند:

بعد از 19 سفر به حج بیت الله و نرسیدن به وصال، دیگر قصد حج نمی نماید، که این بار در خوابی دستور سفر می یابد. به موسم حج مراقبت می نماید و عازم مدینه می شود اما محبوب را نمی یابد. به مکه می رود و اعمال حج را به جا می آورد. شبی در اثنای طواف متوجه جوانی خوش رو می شود. جوان از او می پرسد که اهل کجاست؟ گفتم اهل اهواز. پرسید: علی ابن مهزیار را می شناسی؟ گفتم خودم هستم. جوان پرسید دنبال چه می گردی؟ گفتم "دنبال امامی هستم که از عالم پنهان و محجوب است." جوان گفت: "و ما هو المحجوب عن العالم و لکن

¹ طلبه سطح 2 حوزه صالحیه

حَجَبِه سَوءِ اَعْمَالِكُمْ" به این معنا که "چه کسی می گوید که آن حضرت از عالم محبوب و پنهان است؟ در حالی که اعمال و کارهای بد شما او را محبوب کرده است."

آنگاه گفت: ای پسر مهزیار! خداوند به تو اذن ملاقات داده است. امشب آماده حرکت باش.

شب با قاصد حضرت عازم شدیم از کوه های عرفات و منا گذشتیم، برای نماز شب توقف کردیم و نماز صبح را هم اقامه کردیم، بعد از پایین آمدن از کوه های طائف روی تل ریگی، خیمه ای دیدم که از درون آن نور می درخشید. به حضور حضرت شرفیاب شدم، حضرت جوانی بودند متوسط القامه، ذیجود، پاکیزه و پاک سرشت.

سلام عرض کردم و جوابی بهتر از سلام خودم شنیدم.

حضرت فرمودند: "كُنَّا نَتَوَقَّعُ لَيْلًا نَهَارًا يَا ابا الحسن"

ای ابوالحسن! ما شب و روز منتظرت بودیم چرا اینقدر دیر نزد ما آمدی؟

عرض کردم: ای آقای! تا کنون کسی را نیافتم که مرا به سوی شما هدایت نماید.

حضرت فرمودند: "لا و لكنكم كثرتم الاموال و تَجَبَّرْتُمْ عَلَى ضُعْفَاءِ الْمُؤْمِنِينَ و قَطَعْتُمْ الرِّحْمَ الذِي بَيْنَكُمْ فَأَيُّ عُذْرٍ لَكُمْ" یعنی "شما اموالتان را زیاد کردید و بر مومنان ضعیف کبر و بزرگی نمودید و قطع رحم کردید؛ آ یا عذری بر شما هست؟

علی ابن مهزیار روی زمین می نشینند و شروع به گریه می کنند "التَّوْبَةُ التَّوْبَةُ سَيِّدِي الْإِقَالَةُ الْإِقَالَةُ".

در این مقاله به بررسی این سه مانع، پرداخته شده است که چگونه باعث محرومیت مومنان از دیدار و ظهور حضرت شده اند.

واکاوی مفهوم مال و محدوده مال اندوزی از نظر اسلام

بررسی مفهوم کبر و ابعاد آن

تبیین دستور صله رحم در اسلام و عواقب قطع رحم

مفهوم مال

مال آن چیزی است که پرداخت پول یا یک کالای با ارزش دیگر در مقابل آن عرفاً و شرعاً جایز باشد (میر محمد صادقی، 1382، ص 203) و نیز با توجه به

سوابق تاریخی، مال در معانی اراضی، منقولات، چهارپایان، مالیات، خراج، کالا و عمل کارگر به کار رفته است (جعفری لنگرودی، 1390، ص 597)¹

ارزش مال در اسلام

از روزهای آغازین ظهور اسلام تا کنون دیدگاه های متفاوتی نسبت به دنیا و اموال دنیا، کار، تولید، سرمایه و ابزار کار، خودکفایی و سازندگی وجود داشته است و هر کدام راه خاص خویش را رفتند و در تداوم آن کوشیدند.

برخی آنقدر به جمع آوری سرمایه دل بستند و به انباشتن سکه های طلا و نقره فکر کردند که همه وجود آنها را مال و سرمایه و زرق و برق طلا و نقره پر کرده بود و ارزشهای اخلاقی، انسانی خود را فدا کردند و با مسخ ارزشها از اسلام و ایمان فاصله گرفتند و پس از مرگشان، مشکل مهم فرزندان و ورثه این بود که چگونه با تبر و وسائل ابتدایی آن روز، شمش طلای به ارث مانده را، تقسیم کنند.

در ازدواج و طلاق، در دوست یابی و دشمنی، در اخلاق خانواده، در روابط اجتماعی و سیاسی و در همه چیز به پول و سرمایه و سکه های زر فکر می کردند.

این دسته از افراد در همه جای تاریخ اسلام، از صف اصحاب رسول خدا (ص) تا فرماندهان عبیدالله، در دشت کربلا، به چشم می خورند که همه چیز آنها پول بود و رفاه زدگی.

چنین طرز فکری همواره در جریان است که در تداوم خودپرستی ها تنها به جمع آوری اموال فکر می کنند تا خود و خانواده شان در ناز و نعمت باشند. به دیگران نمی اندیشند به ایثار و انفاق و وقف فکر نمی کنند. قرآن این دسته از مردم را به عذاب دردناک جهنم خبر می دهد:

«وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ» (توبه، آیه 24)

کسانیکه طلا و نقره ذخیره کنند و آن را در راه خدا انفاق ننمایند، آنان را به عذاب دردناک بشارت ده.

1. عادل ساریخانی، عناصر موضوعی جرم پول شویی، ص 11

دسته دوم از مردم درست در نقطه مقابل گروه اول عمل می کنند . فرهنگی را رواج می دهند که جای شگفتی است ؛از ترک دنیا سخن می گویند،کار و تلاش و بازسازی را زیر سوال می برند ،فقر و نداری را توصیه می کنند ،از نظر اخلاقی ،گدایی و تهیدستی را ارزش می شناسانند ،توجهی به زندگی و رفاه و تهیه وسایل ابتدایی معیشت ندارند ،به آینده خود و خانواده و فرزندان خود فکر نمی کنند ،طرحی برای خودکفایی و برنامه ای برای تولید ندارند .

با اینکه از زندگی رسول خدا (ص)مطلع اند ، ازدواج و جنگ و صلح و کار و تولید و سازندگی اصحاب رسول خدا(ص) در پیش روی آنهاست اما نتوانستند راه اعتدال بیمایند .

اینگونه از تفکرات انحرافی که از مرتاضین و رهبانیت موجود در مسیحیت به آنها سرایت کرده است ،مشکلات دیگری را برای جامعه اسلامی پدید آورده اند .طبیعی است کسی که به مال دنیا و کار و تولید بی توجه باشد ،دست فقرا و تهیدستان جامعه را نیز نمی تواند بگیرد .قرآن کریم به این دسته از مردم نیز رهنمود می دهد تا دست از تفریط بردارند ،می فرماید :«وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا»(قصص،آیه 77) ای انسان سهم و بهره خود را از دنیا فراموش نکن.

روح منحرف و افکار پریشان این گروه بیمار دل را نه رهنمودهای رسول خدا (ص)کارگر افتاد و نه سیره عملی رهبران معصوم (ع)چراغ راهشان گردید.

وقتی از این دو گروه می پرسند :

شما هر دو در تداوم خودنگری ،چه راه حلی برای درماندگان و تهیدستان جامعه می شناسید ؟

چگونه باید فقر و مشکلات اقتصادی را برطرف کرد ؟

راه مقابله با تبعیضات نژادی و بی عدالتی اقتصادی چیست ؟

و نسبت به آینده یتیمان و فقرا و در راه ماندگان و مستضعفان چگونه می اندیشید ؟

هیچگونه پاسخ درستی ارائه نمی دهند .

این دو گروه در ملاقات های اجتماعی ،در شعرهای معروف تنها به یکدیگر اهانت و انتقاد می کنند و دیگر هیچ.

اما چون دین اسلام دین فطرت و اعتدال گرایی است و نسبت به دنیا و آخرت، نظر واقع گرایانه دارد و می گوید "دنیا مزرعه آخرت و نردبان ترقی آن است.. با هر گونه افراط و تفریط نسبت به دنیا و اموال و سرمایه دنیوی برخورد می کند و راه آسان و میانه را رهنمون می گردد.

آنچه از قرآن و روایات اسلامی استفاده می شود این است که: مال خوب است اما به چند شرط:

نخست این که: «وسیله» باشد نه «هدف».

دیگر اینکه: انسان را «اسیر» خود نسازد، بلکه انسان «امیر» بر آن باشد.

سوم اینکه: از طریق «مشروع» به دست آید و در راه رضای خدا مصرف گردد.

علاقه به چنین مالی نه تنها دنیا پرستی نیست، بلکه دلیلی بر علاقه به آخرت است.

شخصی به امام صادق (ع) عرض کرد که خاندان فلانی به همدیگر نیکی می کنند، امام فرمود: «در این صورت هم جمعیتشان فزونی می یابد هم اموالشان زیاد می شود و مادامی که اینگونه اند، این وضعیت باقی می ماند.¹

در مباحث مربوط به زنده شدن دل؛ یک راه، دوری از محبت دنیاست؛ منظور از دنیا؛ مال و فرزند و مسکن و امثال اینها نیست؛ چون آنها از مظاهر لطف و رحمت واسعه الهی هستند، خداوند که مال و فرزند و ... را آفرید، محبت آنها را در دل انسانها قرار داد تا نسل انسانها باقی بماند، مال دوستی و فرزند دوستی و ... از نیازهای فطری انسانهاست، بلکه منظور از دوست نداشتن دنیا، دل نبستن به آنهاست.

در آموزه های اسلامی، یکی از اقسام مردگان متحرک را مرفهان بی درد بر شمرده اند؛ ثروتمندان بی درد و طغیانگر، مردگانی متحرکتند که جز زیاد کردن اموال و دارایی در دنیا، به چیز دیگری نمی اندیشند، آنان به جای آن که مال و ثروت خود را در جهت رشد و تعالی روح خود قرار دهند، در راه حیوانیت به کار می گیرند و روح و قلب خود را می میرانند. پیامبر (ص) می فرماید: از همنشینی با مردگان بپرهیزید؛ عرض شد ای رسول خدا! مردگان کیانند؟ فرمودند: هر ثروتمندی که ثروتش او را به طغیان وا دارد. (تنبيه الخواطر، ج 2، ص 32)

کسی که به مال و مقام و امثال آنها دل ببندد، به خاطر آنها دروغ می گوید، ظلم می کند، پستی ها را به جان می خرد، حقوق حقه همچون خمس و زکات و نفقه را هم نمی پردازد.

2. کلینی، اصول کافی، ج 2، ص 154

قطع رَحِم

قطع در لغت: بریدن و جدا شدن است.

و در اصلاح: سلام نکردن، رو ترش کردن، رو برگرداندن، ترک احترام و ادب نمودن یا در سفر جواب نامه را ندادن و یا عیادت نکردن مریض است.^۱

طبق تعریف دیگر؛ مصادیق قطع رَحِم، عبارت است از: تمامی خویشاوندان نسبی (دور و نزدیک) را به گفتار یا کردار بیازاری و با آنها ناشایست رفتار کنی؛ در زمانی که آنها به چیزی نیاز شدید دارند و تو علاوه بر توان برطرف کردن حاجت ضروری خود، قدرت رفع احتیاج آنها را داشته باشی، از دادن مسکن و لباس و خوراک به آنها خودداری و امتناع کنی؛ دفع ظلم از آنها برای تومیسر باشد، اما اقدامی انجام ندهی؛ به سبب کینه و حسد، از آنها دوری و کناره گیری کنی؛ هنگام بیماری به عیادتشان نروی؛ چون از سفر آیند، به دیدنشان نروی.^۲

اهمیت صله رحم

صله رحم از واجبات مهم اسلام است. اسلام، دوستی میان مسلمانان غیر خویشاوند را در رأس برنامه های خود گذاشته است تا چه رسد به آنها که خویشاوند هستند.

پروردگار مهربان و پیامبر خیر خواه و راه نمای دلسوز مردم، می خواهند به هر وسیله ممکن، بشر، به تکامل و سعادت واقعی خود برسد و رفاه و عزت و آسایش خود را در دنیا و آخرت، تامین کند.^۳

اسلام عزیز در قرآن کریم، سفارش های فراوانی را برای همبستگی مردم جامعه بیان فرموده و از هر چیزی که موجب تفرقه و جدایی میان مسلمانان می شود، نهی کرده و به آنچه موجب همبستگی جامعه می شود، سفارش فرموده است. ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايَ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْغَيِّ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (نحل، آیه 90)

«همانا خداوند [خلق را] به عدل و احسان، فرمان می دهد و به بذل و بخشش خویشاوندان، امر می کند و از کارهای زشت و منکر و ستم، نهی می کند و از روی مهربانی [به شما پند می دهد، باشد که از موعظه خداوند] پند گیرید».

3. گناهان کبیره، ج 1، ص 171

4. علم اخلاق اسلامی، ص 348

5. انسانیت از دیدگاه اسلام، ص 312

در این آیه ، عبارت نیکی به نزدیکان (إِيتَاء ذِي الْقُرْبَى) - که بخشی از مسئله احسان است - هدفش ، احسان و بخشش در کل جامعه است ، از طریق خویشاوندان و بستگان - که جامعه کوچک محسوب می شوند-.

با توجه به این که جامعه بزرگ از جامعه کوچک تر (یعنی جامعه خویشاوندی) ترکیب شده ، هر گاه این واحد کوچک تر ، از انسجام بیشتری برخوردار گردند ، اثر آن در کل جامعه ظاهر می شود . در واقع با این شیوه ، وظایف و مسئولیت ها به گونه صحیحی در میان مردم تقسیم می شوند ؛ چرا که هر گروه در درجه اول ، به بستگان بی بضاعت یا کم بضاعت خود می پردازد و از این طریق ، همه این گونه اشخاص ، زیر پوشش حمایت نزدیکان خود قرار می گیرند . بنابراین ، مسئله کمک به جامعه های کوچک (یعنی بستگان و خویشان) از آن نظر که از پشتوانه عاطفی نیرومندی برخوردار است ، از ضمانت اجرایی بیشتری بهره مند خواهد بود .¹

از دیدگاه قرآن ، صله رحم ، آن قدر اهمیت دارد که خداوند متعال آن را در ردیف پرستش خود قرار داده که این نشانه عظمت این امر است :

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنتُمْ مُّعْرِضُونَ

و (یاد آرید) هنگامی که از بنی اسرائیل عهد گرفتیم که جز خدای را نپرستید و نیکی کنید درباره پدر و مادر و خویشان و یتیمان و فقیران ، و به زبان خوش با مردم تکلم کنید و نماز به پای دارید و زکات (مال خود) بدهید ، پس شما عهد شکسته و روی گردانیدید جز چند نفری ، و شما باید که از حکم خدا برگشتید . (بقره ، آیه 83)

خداوند در ابتدای آیه ی شریفه می فرماید که کسی جز خدا را نپرستید و پس از آن ، امر به صله رحم می کند . و به ترتیب ، طبقاتی را هم که باید مورد احسان و نیکی قرار بگیرند ، بیان می فرماید .

نکته مهم در این آیه ، این است که ؛ که خداوند در طبقاتی که امر به احسان آنها نموده ، ترتیب را رعایت کرده ، اول آن طبقه ای را ذکر کرده که احسان به او از همه طبقات ، مهم تر است و بعد طبقه دیگر را که باز نسبت به دیگر طبقات ، استحقاق بیشتری دارند ، به این ترتیب که اول ، پدر و مادر را ذکر کرده و این نشان می دهد که والدین ، از هر طبقه دیگری به احسان مستحق ترند . بعد از خویشاوندان ، در میان نزدیکان ، یتیمان را مقدم داشته است .

1. تفسیر نمونه ، ج 11 ، ص 399

بنابراین، هنگامی که ارتباطات خویشاوندی، از نظر اقتصادی و سایر جوانب قوی و نیرومند شوند، اجتماع آنان نیز عظمت می یابد.^۱

حتی در تأکید اسلام به پیوند خویشاوندی، آمده است که با پیمودن مسافت طولانی نیز این امر انجام شود؛ چرا که خویشاوندان، چه دور باشند یا نزدیک، باید با آنها رابطه برقرار کرد و از اوضاع و احوال آنها جويا شد.

پیامبر (ص) می فرماید: «أوصى الشَّاهد من أمتي و الغائب منهم و من في أصْلابِ الرِّجالِ و ارحامِ النِّساءِ إلى يومِ القيامةِ أن يَصِلَ الرَّحِمَ و إن كانت مِنْهُ على مَيْسَرَةٍ سَنَهُ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنَ الدِّينِ»^۲

به ائمتّم، چه آنها که حاضرند و چه آنها که غایبند و چه آنها که در پشت مردان و ارحام زنان اند، تا روز قیامت، سفارش می کنم که صله رحم کنند، اگر چه فاصله میان آنها، یک سال راه باشد و این (صله رحم) جزء دین است.

نتیجه

از مجموع مطالب بیان شده در رابطه با ازدیاد اموال، کبر و قطع رحم؛ چنین به دست می آید که حضرت ولی امر (عج) در یک کلام نغز به کلیدی ترین و مهمترین موانع دیدار و ظهور، اشاره فرموده اند که حقیقتاً اگر ما شیعه و محب باشیم و حسب امر آیه صریح قرآن مولات ائمه معصومین علیهم السلام را در دستور کارمان قرار داده باشیم، باید با دقت نظر تمام از همه این دستورات پیروی نماییم. تا امر فرج محقق و دیدار برای همه میسر شود.

توجهی عمیق به مجموع گرفتاری های بشر در طول تاریخ، گواه این مطلب است که غفلت از همین موارد به ظاهر ساده، ما را از چه نعمت بزرگ و چه دنیای بی دردی محروم کرده است. بیشترین همتان بر جمع اموال غیر ضروری بنا شده تا جایی که گاهی فرصت رسیدگی به جسم هم نداریم چه رسد به روح و معنا، با اندک علمی از محافل عمومی جامعه کناره گرفته ایم و جبهه را به دشمن واگذار کرده ایم و با تقلید از غرب و فرهنگ های نوظهورش، قید خانواده را هم زده ایم، خویشاوند که بماند. با امکاناتی روز افزون در تنهایی فضای حقیقی را نادیده گرفته ایم و دلخوش فضای مجازی شده ایم.

1. آیین معاشرت از دیدگاه اسلام، ص 50
2. الکافی، ج 2، ص 151 و ج 6، ص 274

و وا دردا که دشمنان ما چگونه از این غفلت ما سوء استفاده ها کردند .

اسپنسر؛فیسلسوف معروف انگلیسی در سخنان خویش از اطرافیان درخواست نمود که:"اخلاق ،آداب،زبان و تمدن خودتان را به اقوام و ممالک مورد علاقه تسلط خود بیاموزید و آنان را به حال واگذارید که همیشه از آن شما خواهند بود .^۱

استعمارگران در دستور کار روشنفکران یا زیباسخان پرورش یافته در آغوش استکبار ،این وظیفه را مهم قلمداد کرده اند که:

باید باورمندی های ناب مسلمانان را به ریشخند و شبهه زیر سوال برد و تمامی آنان، به ویژه جوانان مسلمان را به سرخوردگی ،خودباختگی و غرب باوری کشانید تا باور کنند که همه رویدادها زیر سر دیگران است و از دست ملت خودشان کار بر نمی آید .^۲

منابع

1.قرآن کریم

2.محمد دشتی(ره)،1379،امام علی و اقتصاد اسلامی،جلد سوم،قم،موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمومنین (ع)

رضا ضمیری و محسن طوسی،صله رحم در روابط اجتماعی،قم،موسسه علمی فرهنگی الحدیث 3.

علی کرجی،1382،مرگ و زندگی در نگاه علوی،نشریه فرهنگ کوثر.4.

5.مهديه نوری،محبوبه حسینی زاده،سمانه سادات حسینی زاده،صدیقه سادات حسینی زاده ،1397،رابطه تکبر و ذلت از منظر قرآن،فصلنامه مطالعاتی قرآنی

6.کریم نجفی،نعمت الله صفریفروشانی،محمد طاهر یعقوبی،صفرعلی قانونی،1399،بستر شناسی تاریخی فهم محتوای حدیث زینت،نشریه تاریخ و فرهنگ و تمدن اسلامی

7.سایت آیین رحمت،معارف اسلامی و پاسخ به شبهات،دفتر آیت الله مکارم شیرازی

1.اسلام بر سر دوراهی ،پاورقی،ص23
2.نهضت امام خمینی(ره)،ج3،ص15

